

Стале тваринництво та добробут тварин Фінансується Європейською Комісією в рамках програми Erasmus+

Ключова дія: Розбудова потенціалу у вищій освіті (E+CBHE)

Номер проекту: 101083023 — SULawe — ERASMUS-EDU-2022-CBHE

Політичні рекомендації

Продукт компанії SULawe

Робочий пакет 5: Передача знань та політичний діалог

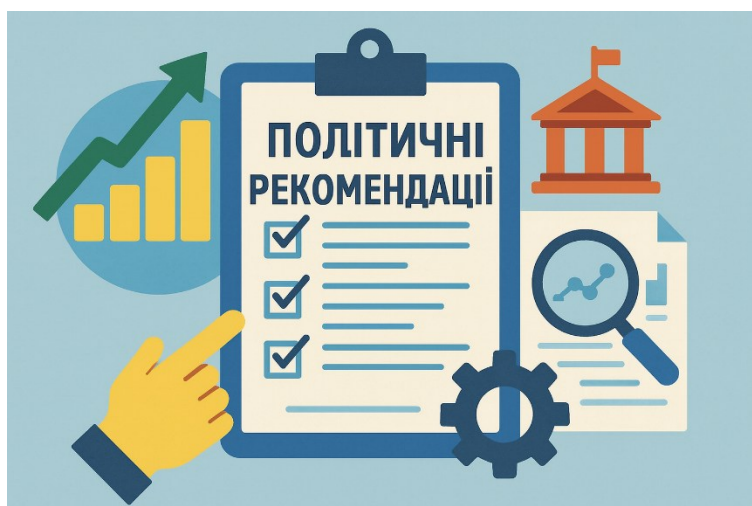
Під керівництвом

Національного університету біоресурсів і природокористування України – NuBiP

Доктор наук Сергій Грищенко

Університет Любляни – UL

Доктор Марія Клопчіч

Co-funded by
the European Union

Фінансується Європейським Союзом. Висловлені погляди та думки є виключно поглядами та думками автора (авторів) і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу або Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Європейський Союз та EACEA не несуть відповідальності за них.

Політичні рекомендації

Підготовлено:

	(ПДАУ) Полтавський державний аграрний університет	Світлана Усенко Олена Смірнова
	(НУБіП) Національний університет біоресурсів і природокористування України	Сергій Грищенко Андрій Геть Наталія Грищенко
	(ЛНУВМБ) Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнології імені С.Г. Гжицького	Надія Магрело
	(НМЦ ВПО) Науково-методичний центр вищої та передвищої освіти	Тетяна Дудус
	(АУС) Асоціація «Свинарі України»	Олександра Бондарська
	(АВМ) Асоціація виробників молока	Ганна Лавренюк
	(Тваринпром) Українська корпорація з виробництва м'яса на промисловій основі «Тваринпром»	Анатолій Незамай
	(UL) Університет Любляни	Марія Клопчич

ІСТОРІЯ ЗМІН		
ВЕРСІЯ	ДАТА ПУБЛІКАЦІЇ	ЗМІНИ
1.0	12.02.2025	Початкова версія
2.0	15.05.2025	Друга версія
3.0	06.08.2025	Третя версія
4.0	06.10.2025	Четверта версія
5.0	15.10.2025	П'ята версія
6.0	23.10.2025	Шоста версія
7.0	29.10.2025	Сьома версія
8.0	06.11.2025	Восьма версія
9.0	07.11.2025	Дев'ята версія
10.0	12.11.2025	Десята версія
11.0	14.11.2025	Одинадцята версія
12.0	25.11.2025	Фінальна версія

Декларація оригінальності:

Цей документ містить оригінальні неопубліковані матеріали, за винятком випадків, коли чітко вказано інше. Посилання на раніше опубліковані матеріали та роботи інших авторів наведено у вигляді відповідних цитат, посилань або того й іншого.

Зміст

Акроніми та скорочення	Fehler! Textmarke nicht definiert.
1. Передумови	5
2. Аналіз чинної політики	5
3. Найкращі практики та кейси	6
4. Пропозиції щодо оптимізації політик	11
5. Стратегія впровадження	12
6. Проблеми галузевого розвитку	14
7. Моніторинг та оцінка	18
Додатки	Fehler! Textmarke nicht definiert.
Посилання	Fehler! Textmarke nicht definiert.

Акроніми та скорочення

ПДАУ	Полтавський державний аграрний університет
НУБіП	Національний університет біоресурсів і природокористування України
ЛНУВМБ	Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнології імені С.Г. Гжицького
SMC VFPO	Науково-методичний центр вищої та передвищої освіти
АСУ	Асоціація «Свинарі України»
ABM	Асоціація виробників молока
Даль СХУУ	Володимир Даль Східноукраїнський університет
ДПСС	ДПСС Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів

1. Передумови

Тваринництво в Україні має важливе значення для забезпечення продовольчої безпеки країни та має значний експортний потенціал. Останніми роками стан галузі не повністю відповідає її потенціалу, спостерігається тенденція до скорочення поголів'я майже всіх видів сільськогосподарських тварин.

Тривале скорочення поголів'я тварин значно ускладнює ситуацію з постачанням продуктів тваринного походження для населення України та збільшує залежність від імпорту генетичних ресурсів. Інтеграція України до світової та європейської спільноти сприятиме вирішенню проблеми продовольчої безпеки населення за будь-яких обставин.

Донедавна Україна відігравала роль одного з ключових гарантів глобальної продовольчої безпеки, забезпечуючи у 2021 році продукти харчування в обсязі, еквівалентному приблизно 6% світового споживання калорій [1].

Наразі тваринницький сектор України становить близько 20% валового сільськогосподарського виробництва, а в деякі роки цей показник досягав 50% [20].

Станом на 1 січня 2025 року в країні налічувалося 2 млн голів великої рогатої худоби, 4,5 млн свиней, 843 тис. овець і кіз та понад 187 млн птахів. Ці тварини утримуються на понад 77 тис. ферм і в 13,9 млн домогосподарств, залучаючи до сільськогосподарського виробництва приблизно 16 млн осіб [17].

Тому для поліпшення ситуації в цілому необхідно впровадити ефективні механізми підтримки потенціалу тваринників, стабілізації поголів'я худоби та підвищення ефективності виробництва. Водночас це поліпшення має ґрунтуватися на новому підході, що відповідає принципам добробуту тварин.

В Україні існує декілька ключових факторів, які стимулюють перехід до зооцентричної моделі тваринництва, орієнтованої на добробут тварин:

1. Політичний фактор:

- Інтеграція з ЄС: Вступ України до Європейського Союзу вимагає гармонізації національних стандартів із вимогами ЄС щодо добробуту тварин.

2. Економічний фактор:

- Експорт: Можливість експортувати тваринницьку продукцію до країн Європейського Союзу безпосередньо залежить від дотримання необхідних стандартів добробуту тварин.

3. Етичний фактор:

- Споживацький попит: Результати опитувань останніх років свідчать про те, що українські споживачі виявляють зростаючий інтерес до поліпшення умов утримання сільськогосподарських тварин.
- Суспільні ініціативи: Підтвердженням цього є різні громадські ініціативи (наприклад, веганські раціони для українських військових), які демонструють бажання українців бачити покращення добробуту сільськогосподарських тварин у країні.

Концепція добробуту тварин охоплює три основні складові тваринництва: утримання/розведення, транспортування та забій. Ці рекомендації щодо політики стосуються виключно утримання/розведення сільськогосподарських тварин.

2. Аналіз чинної політики

Нижче наведено основні нормативно-правові акти, які регулюють питання ветеринарної медицини, безпечності продукції та захисту тварин від жорстокого поводження в Україні, згруповані за сферами регулювання:

Основні закони України:

- Закон України № 2498-XII «Про ветеринарну медицину» (1992, з урахуванням змін)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12#Text>
- Закон України № 1206-IX «Про ветеринарну медицину» (2023, набуде чинності 01.03.2026)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20#Text>
- Закон України № 3221-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва» (2023)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3221-20#Text>
- Закон України № 3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження» (2006)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>
- Закон України № 2042-VIII «Про державний контроль за дотриманням законодавства щодо харчових продуктів, кормів, продукції тваринного походження, здоров'я та добробуту тварин» (2017)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

Накази міністерств:

- Наказ Мінекономіки № 224 від 08.02.2021 «Про затвердження вимог до добробуту сільськогосподарських тварин під час їх утримання»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0206-21#Text>
- Наказ Мінагрополітики № 431 від 15.02.2024 «Про затвердження Порядку державної реєстрації потужностей та ведення Державного реєстру операторів ринку та їх потужностей»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0501-24#Text>
- Наказ Мінагрополітики № 628 від 29.08.2022 «Про затвердження вимог до забезпечення добробуту тварин під час забою та евтаназії»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1244-22#Text>
- Наказ Мінагрополітики № 2830 від 23.08.2024 «Про затвердження форми щорічного звіту про стан виконання довгострокового та щорічного планів державного контролю»
<https://minagro.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-formy-shchorichnoho-zvitu-pro-stan-vikonannia-dovhostrokovoho-ta-shchorichnoho-planiv-derzhavnoho-kontroliu>
- Наказ Мінагрополітики № 3933 від 11.10.2024 «Про затвердження окремих нормативних актів щодо дотримання вимог законодавства про добробут тварин»
<https://ips.ligazakon.net/document/re43027?an=10>

Постанови Кабінету Міністрів України:

- Постанова № 1402 від 16.11.2011 «Про затвердження Правил транспортування тварин»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-2011-n#Text>

- Постанова № 1163-р від 15.11.2024 «Про затвердження Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій України до 2030 року та Операційного плану її реалізації на 2025–2027 роки»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-p#n425>
- Постанова № 1520 від 27.12.2024 «Про затвердження Порядку ведення реєстру державних сертифікатів знань і навичок щодо дотримання вимог законодавства про добробут тварин»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1520-2024-p#Text>

Інші документи:

- Дорожня карта щодо імплементації законодавства ЄС у сфері добробуту тварин в Україні на 2025–2027 роки
<https://dpss.gov.ua/diyalnist/bezpechnist-harchovih-produktiv-ta-veterinarna-medicina/blahopoluchchia-tvaryn>
- Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
- Кримінальний кодекс України (стаття 299 — жорстоке поводження з тваринами)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
- Кодекс України про адміністративні правопорушення (стаття 89 — порушення правил утримання тварин)
<https://vsezakony.com.ua/kupap/statya89>
- Правила утримання домашніх тварин у населених пунктах
https://kyivcity.gov.ua/navkolyshnie_seredovyshe_mista/tvaryny/pravila_utrimanny_a_i_doglyadu_za_domashnimi_tvarinami/
- Санітарні норми та правила утримання тварин
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1015-10#>

3. Найкращі практики та кейси

У процесі розвитку сільського господарства в Україні дедалі частіше виникає необхідність використання нових підходів, рішень, технологій, які б підвищували рентабельність виробництва продукції тваринництва. Сучасні фермери потребують нових технологій, які дають змогу оптимізувати і покращити системи утримання тварин, захищати навколишнє середовище, підвищити якість продукції.

Забезпечення індивідуального догляду за тваринами є серйозною проблемою, яка потребує інноваційних досліджень і автоматизованих рішень, які захищають здоров'я і благополуччя тварин, забезпечуючи при цьому високоякісну і безпечну продукцію для людства. Заміна людської праці автоматизацією – це зростаюча тенденція в багатьох галузях, і сільське господарство не є винятком. Більшість аспектів тваринництва є винятково трудомісткими, більша частина цієї праці складається з повторюваних і стандартизованих завдань – ідеальна ніша для робототехніки та автоматизації. У зв'язку з цим актуальними є наукове обґрунтування, розробка й упровадження нових інноваційних технологій виробництва продукції тваринництва, автоматизація процесів утримання тварин, вивчення ефективності їх використання в галузі.

Для реалізації стратегії розвитку тваринництва необхідно забезпечити пріоритетний розвиток молочного скотарства, птахівництва і свинарства, адже саме ці галузі гарантують швидкий обіг капіталу. Найближче майбутнє вітчизняного сільського господарства – за

інноваційними інтегрованими роботизованими системами, які вже сьогодні досить активно застосовують в усьому світі та впроваджуються в кращих господарствах України.

Концепція Smart Farm спрямована на прискорення процесу переходу від звичних процесів до управління загальною рентабельністю ферми шляхом використання нових інструментів прийняття рішень і технологій автоматизації задля підвищення якості отриманої продукції і прибутку, а також конкурентоспроможності продукції тваринництва. Впровадження Smart Farm в окремих господарствах (ДП ДГ «ім. Декабристів», ТОВ «Глобинський свинокомплекс», ТОВ АФ «ім. Довженка», ПрАТ «Полтавська птахофабрика» й ПАФ «Подоряка» Полтавської області, ТОВ «Молоко Вітчизни» Сумської області, ПАП «Дзвін» Тернопільської області, СП ТОВ «Нива Переяславщини» Київської області, ТОВ «Вінницька птахофабрика» агропромхолдингу «Миронівський хлібопродукт» Вінницької області) дає змогу оптимізувати догляд за тваринами, використовуючи передові технології, такі як бездротові датчики, що виявляють ознаки захворювання у великої рогатої худоби, свиней, птиці аналізуючи схеми годівлі або мікродатчики, які відстежують рух тварин і оцінюють їх здоров'я.

Новітня концепція Smart Farm є інтегрованим комплексом забезпечення ефективного управління виробництвом, що включає вісім складових елементів взаємопов'язаного технологічного циклу виробництва продукції тваринництва: ефективне управління стадом на основі застосування інформаційних систем підтримки і прийняття рішень, які дають змогу відслідковувати в режимі реального часу показники доїння, годівлі, відтворення тварин; покращення умов утримання тварин (побудова сучасних тваринницьких приміщень); оптимізована годівля тварин, що забезпечується шляхом використання спеціальних програм для визначення і приготування збалансованих раціонів та автоматизованої роздачі кормів; автоматизація і роботизація основних технологічних процесів із метою зменшення виробничих витрат і збільшення прибутковості; підвищення якості продукції шляхом застосування сучасних передових технологій, що забезпечує конкурентну перевагу продукції на ринку та кращу закупівельну ціну (наприклад, швидкого і ефективного його охолодження молока); турбота та збереження здоров'я тварин на основі створення комфортних умов утримання й управління мікрокліматом, а також своєчасний ветеринарний догляд, що позитивно впливає на їх продуктивність та якість продукції; екологічно безпечне виробництво на основі застосування ефективних рішень для видалення і переробки органічних відходів, що сприяє поліпшенню гігієни та умов утримання тварин, а також покращує мікроклімат, сприяє зниженню вмісту аміаку й азотистих газів; система інтеграції виробничих процесів з урахуванням особливостей виробництва, напряду продуктивності тощо; покращене благополуччя тварин.

Молочне скотарство

У молочному скотарстві необхідно знайти баланс між економічною стабільністю та виконанням політичних і соціальних вимог, пов'язаних із новими стандартами благополуччя тварин. Розумне будівництво виступає як ефективний підхід для забезпечення стійких умов для тварин та оптимізації впливу на навколишнє середовище. Це досягається шляхом інтеграції концепцій інтелектуального будівництва корівників з інноваційними технологіями, зокрема в галузях автоматизації та цифровізації.

Інтелектуальні технології в поєднанні з послідовним, превентивним управлінням суттєво зменшують навантаження на працівників і призводять до нової оцінки якості їхньої роботи. У вирощуванні телят активно обговорюються нові концепції, зокрема закриті корівники з гнучкими боксами та перегородками для одиночного, двомісного та групового утримання, які відкривають нові можливості для покращення благополуччя тварин, підвищення ефективності, а також покращення сприйняття з боку споживачів і політиків.

У сфері автоматизації особлива увага буде приділена автоматичному годуванню, оскільки воно має великий потенціал. Сенсорні технології, зокрема інтелектуальний моніторинг тварин за допомогою камер, а також пов'язані з цим можливості, надають нові інструменти для управління стадом, що можна використовувати для оптимізації виробництва якісного молока.

У молочному скотарстві яскравим прикладом і однією з базових концепцій Smart Farm є система добровільного доїння з використанням роботизованих боксів і доїльних залів, яка охоплює принципи побудови збалансованої ферми і відповідає екологічним вимогам безпечного виробництва продукції.

Свинарство

Економічна ефективність виробництва свинини тісно пов'язана з організацією виробництва, використанням кормів та технологіями утримання/годівлі.

Численні розробки та вдосконалення існуючих технологій утримання та годівлі, а також нові інноваційні рішення та продумані деталі в аксесуарах та обладнанні спрямовані на забезпечення успішного виробництва свинини. Мережа передачі даних різних технологій, встановлених на фермах, продовжує вдосконалюватися — від систем клімат-контролю до технологій годівлі та оптимізованого управління продажами.

Автоматизовані системи виробництва продовжують розвиватися, як і інші розробки, спрямовані на зниження рівня аміаку в свинарниках. Стан свиноматок має вирішальне значення для економічного успіху виробників поросят. У цьому контексті вдосконалені автоматизовані системи оцінки стану свиноматок можуть бути доповнені індивідуальним годуванням.

Критичними питаннями є утримання відлучених свиноматок і свиноматок-годувальниць. Рекомендується виділяти не менше 5 м² на голову для відлучених свиноматок, а свиноматок, що годують молоком, утримувати в модернізованих загонах загальною площею 6,5-7,5 м² з достатньою кількістю місця для руху. Головною метою є поліпшення добробуту свиноматок і зменшення втрат поросят. Однак дотримання цих вимог змусить ферми або зменшити поголів'я через брак місця, або побудувати додаткові приміщення. Обидва варіанти можуть мати негативний вплив на бізнес-клімат у свинарській галузі.

Також відбулися значні зміни в технології годівлі, зокрема в системах сухого та порційного/контрольованого годування, а також в системах годування поросят-свинок, які призначені для забезпечення кращої гігієни. Нова розробка акустичних датчиків, які можуть вимірювати рівень шуму на фермах для оцінки добробуту свиней, є дуже перспективною.

Птахівництво

Основним напрямом технологічних тенденцій у птахівництві є поліпшення благополуччя і здоров'я птиці, що є вимогою з боку політиків та суспільства. Оптимізація процесу вакцинації та покращення поводження з тваринами є важливими для забезпечення їх тривалого життя та запобігання негативним наслідкам від вакцинації.

У птахівництві є багато трудомістких і одноманітних процесів, (прибирання та дезінфекція, збирання яєць та ін.), які можна інтенсифікувати й автоматизувати за допомогою роботів. Основою для багатьох інноваційних процесів у птахівництві став штучний інтелект. Датчики збирають інформацію, програмне забезпечення відстежує її, а штучний інтелект налаштовує умови у приміщенні або попереджає про потенційну проблему, передаючи на iPad або

смартфон працівника. Вся ця інформація може зберігатися та аналізуватися, що забезпечить стандартизацію виробництва та підвищить продуктивність поголів'я.

Нові методи вакцинації представляють собою значний крок вперед у цій сфері, пропонуючи покращення в функціональності та процедурах. Інноваційні рішення для боротьби з червоним кліщем, дезінфекції інкубаційних яєць та очищення курників і пташників також можуть суттєво вплинути на здоров'я птахів.

Удосконалений вольєр для вирощування, а також комбіновані вольєри для несучок можуть забезпечити кращі умови для благополуччя курей. Особливу увагу приділяють благополуччю пташенят.

Цифрові технології допомагають оптимізувати робочі процеси, знижувати витрати, покращувати благополуччя тварин і зменшувати робоче навантаження на фермах, надають виробникам продукції тваринництва практичні можливості знаходити і впроваджувати інноваційні технології у виробництво та управління господарством і підвищити рентабельність виробництва.

Перспективи

Ці тенденції є перспективними для тваринництва в Україні, оскільки вони звільняють фермерів від обтяжливої праці, дбають про фізіологію тварин, покращують контроль і управління виробництвом, а також забезпечують високу якість отриманої продукції. Тому для їх широкого впровадження необхідно залучити державну підтримку для створення нових ферм з інноваційними технологіями, будівництва та реконструкції існуючих приміщень, проведення селекційної роботи, спрямованої на створення високопродуктивних порід, підготовки висококваліфікованого персоналу для обслуговування інноваційних систем, а також проведення науково-дослідних робіт, спрямованих на пошук нових інноваційних рішень.

Зокрема, викладачі з установ-партнерів проекту SuLaWe мали можливість ознайомитися з питаннями добробуту тварин та впровадженням цифровізації для забезпечення сталого розвитку під час навчальних поїздок до європейських університетів, їхніх експериментальних відділень, ферм та ознайомлення з кращими практиками у тваринництві. На основі отриманого досвіду було розроблено підручники та мультимедійні навчальні матеріали з трьох тем: «Стале тваринництво», «Добробут» та «Цифрове тваринництво». Вони використовуються в навчальному процесі Полтавського державного аграрного університету, Національного університету природничих і екологічних наук України, Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького та Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля для підготовки висококваліфікованих фахівців, які знайомі з принципами найкращих європейських практик. Це сприятиме швидшій інтеграції європейського досвіду для забезпечення сталого розвитку тваринницьких господарств в Україні. Набутий досвід поширюється завдяки участі викладачів, магістрів та аспірантів у конференціях, зокрема, Міжнародному форумі «Сталий розвід скотарства та молочне виробництво в Україні», «Сталий птахівництво в Україні», «Сталий свинарство в Україні», «Сталий тваринництво та добробут тварин» та інших.

Цифровізація ферм є важливим кроком на шляху до підвищення ефективності та конкурентоспроможності сучасного тваринництва. Таким чином, використання сучасних технологій допомагає не тільки знизити витрати, але й поліпшити якість продукції, забезпечити добробут тварин та створити умови для сталого розвитку ферм.

4. Пропозиції щодо оптимізації політик

Для впровадження норм щодо добробуту тварин для українських операторів тваринницького бізнесу необхідно вжити низку заходів, які рекомендуються нижче:

а. Нормативно-правова база

Рекомендації:

- Перегляд та оновлення законодавства відповідно до міжнародних стандартів (наприклад, стандартів МЕБ, ЄС).
- Впровадження вимог ЄС щодо умов утримання, транспортування та забою тварин.
- Посилення відповідальності за порушення стандартів добробуту тварин.
- Інтеграція принципів сталого тваринництва в державну аграрну політику.

Усунення прогалин:

- Нерівномірне впровадження стандартів у різних регіонах.
- Недостатній контроль за дотриманням нормативних вимог.
- Відсутність адаптації міжнародної практики на національному рівні.

Приклад: Під час навчальної поїздки до ЄС було відзначено ефективне впровадження стандартів добробуту тварин завдяки чіткій правовій базі та системі контролю.

б. Фінансові механізми стимулювання

Рекомендації:

- Субсидії та податкові пільги для господарств, які впроваджують екологічно безпечні методи виробництва.
- Фінансова підтримка малих і середніх господарств для переходу на сталі практики
- Кредити та гранти для модернізації інфраструктури тваринництва.
- Підтримка сертифікації виробників, які відповідають високим стандартам добробуту тварин.

Усунення прогалин:

- Брак фінансових ресурсів для впровадження стійких практик.
- Брак економічної мотивації дотримуватися високих стандартів добробуту тварин.

Приклад: Досвід господарств в ЄС показав, що фінансова підтримка з боку держави сприяє швидкому переходу до більш екологічних та гуманних методів тваринництва.

с. Програми освіти та навчання

Рекомендації:

- Розробка програм навчання для фермерів, ветеринарів та агрономів з сучасних методів тваринництва.
- Проведення освітніх кампаній для підвищення обізнаності громадськості про методи сталого тваринництва.
- Обмін досвідом через навчальні поїздки, стажування та конференції.

Усунення прогалин:

- Нестача кваліфікованих фахівців у галузі добробуту тварин.
- Низька обізнаність фермерів про методи сталого виробництва.

Приклад: Під час навчальних поїздок до країн-партнерів нам продемонстрували, як інтегровані програми навчання для фермерів сприяють поліпшенню добробуту тварин та підвищенню економічної ефективності ферм.

d. Підтримка досліджень та розробок

Рекомендації:

- Виділення грантів на наукові дослідження в галузі сталого тваринництва.
- Розробка альтернативних методів годівлі, що зменшують вплив на довкілля.
- Впровадження технологій точного тваринництва (моніторинг здоров'я, автоматизовані системи догляду тощо).

Усунення прогалин:

- Недостатнє фінансування інновацій.
- Повільна інтеграція нових технологій у практичне управління.

Приклад: Досвід країн ЄС показав, що інвестиції в дослідження методів утримання тварин з вищим рівнем добробуту призвели до підвищення продуктивності та поліпшення екологічних показників.

e. Механізми моніторингу та оцінки

Рекомендації:

- Впровадження незалежних аудитів для оцінки умов утримання тварин.
- Розробка цифрових систем моніторингу (відеоспостереження, датчики, блокчейн для відстеження поставок).
- Створення національної системи збору даних про добробут тварин.

Усунення прогалин:

- Відсутність єдиної системи моніторингу умов утримання тварин.
- Недостатній контроль дотримання стандартів з боку державних органів.

Приклад: ЄС має успішну незалежну систему моніторингу, яка оцінює умови утримання тварин на всіх етапах виробництва та надає рекомендації щодо поліпшення умов.

Висновок

Розробка та впровадження цих політичних рекомендацій допоможе усунути існуючі прогалини у сфері сталого тваринництва та добробуту тварин. Використання найкращих практик, засвоєних під час навчальних поїздок та міжнародних конференцій, забезпечить ефективність впроваджуваних змін та сприятиме розвитку аграрного сектору.

Найважливіші повідомлення для політиків та суспільства викладені у доповіді FAO (2025) [2] та викладено у такій редакції:

- Інтегрувати принципи добробуту тварин у стійкі системи тваринництва та існуючі стратегії агропромислового комплексу.
- Реалізувати принцип добробуту тварин як рушійну силу для втілення філософії «Єдине здоров'я» та зменшення резистентності до антимікробних препаратів.
- Узгодити заходи з добробуту тварин з екологічними цілями та зобов'язаннями щодо біорізноманіття.
- Підтримувати інклюзивне зростання та справедливий доступ до продовольства та біобезпеки харчових продуктів шляхом поліпшення добробуту тварин.
- Посилити глобальну та регіональну співпрацю та систему знань.

5. Стратегія впровадження

Для впровадження законодавства про захист тварин Україна розробила та прийняла різні нормативно-правові акти.

Існує два основних закони про захист сільськогосподарських тварин

- Закон України № 2498-XII «Про ветеринарну медицину» від 1992 року, із змінами, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12#Text>, в якому визначення «добробут тварин» було введено Законом України 3221-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва» від 2023 року

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3221-20#Text>

- Закон України № 3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 2006 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>

З 01.03.2026 року на заміну вищезазначеного Закону набуде чинності Закон України № 1206-IX «Про ветеринарну медицину» від 2023 року.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20#Text>

Для забезпечення дотримання стандартів добробуту тварин виконавчі органи влади видали такі спеціальні законодавчі акти:

Утримання/розведення

Наказ Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження вимог до добробуту сільськогосподарських тварин під час їх утримання» від 08.02.2021 № 224

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0206-21#Text>

Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження порядку державної реєстрації потужностей та порядку ведення державного реєстру суб'єктів господарювання та їх потужностей» від 15.02.2024 р. № 431

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0501-24#Text>

Транспортування

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил транспортування тварин», від 16.11.2011 р. № 1402

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-2011-%D0%BF#Text>

Забій

Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження вимог щодо забезпечення добробуту тварин під час забою та евтаназії» від 29.08.2022 № 628

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1244-22#Text>

Ці норми встановлюють вимоги до добробуту тварин під час їх утримання, транспортування та забою. Варто зазначити, що Постанова Кабінету Міністрів України про транспортування на даний момент не повністю відповідає вимогам і буде оновлена.

Всі вимоги щодо добробуту тварин набудуть чинності 01 січня 2026 року.

Однак передбачено ряд заходів для забезпечення успішного переходу суб'єктів господарювання на нові вимоги.

Кабінет Міністрів України прийняв Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій України на період до 2030

року та затвердження Оперативного плану її реалізації на 2025-2027 роки» від 15.11.2024 р. № 1163.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#n425>

Цим наказом затверджено нову редакцію «Стратегії розвитку сільського господарства і сільських територій України до 2030 року».

- У стратегічній цілі 2 «Задоволення потреб населення у високоякісних, поживних і безпечних продуктах харчування та забезпечення продовольчої безпеки»
- у пункті 4 «Забезпечення реагування сільськогосподарських виробників на потреби населення у харчових продуктах та охороні здоров'я, включаючи високоякісні, безпечні та поживні харчові продукти, вироблені у стійкий спосіб, а також поліпшення **добробуту тварин** та забезпечення їх стійкості до антимікробних засобів»
- у підпункті 1 зазначено «Проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності цільових аудиторій про вимоги законодавства щодо харчових продуктів, кормів, побічних продуктів тваринного походження, **здоров'я та добробуту тварин**» (реалізація у першому кварталі 2026 року)
- у підпункті 2 зазначено «Забезпечення впровадження вимог ЄС щодо **добробуту сільськогосподарських тварин під час утримання, забою, транспортування** та/або пов'язаних з цим операцій у національному законодавстві, їх виконання суб'єктами господарювання, а також забезпечення функціонування системи державного контролю за дотриманням цих вимог» (реалізація до четвертого кварталу 2027 року).

Показником виконання цього підпункту є **розробка та оприлюднення дорожньої карти** на веб-ресурсах Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів і Міністерства економіки, до якої мають доступ відповідальні та зацікавлені особи.

Дорожня карта забезпечення виконання законодавства ЄС у сфері захисту тварин в Україні на 2025-2027 роки наразі доступна на веб-сайті Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів за наступним посиланням

<https://dpss.gov.ua/diyalnist/bezpechnist-harchovih-produktiv-ta-veterinarna-medicina/blahopoluchchia-tvaryn>

Серед зацікавлених сторін – проєкт SuLAWe, Асоціація виробників молока та Асоціація свинарів України. Оскільки обсяг робіт є значним, дорожня карта передбачає залучення інших зацікавлених сторін. Дорожня карта визначає низку заходів для впровадження законодавства про захист тварин.

Дорожня карта розрахована на період до 2027 року.

Очевидно, що впровадження нових правил вимагає відповідної підготовки персоналу. З метою підготовки суб'єктів господарювання Міністерство аграрної політики та продовольства України видало Наказ «Про затвердження низки нормативних актів щодо дотримання вимог законодавства про захист тварин» від 11.10.2024 № 3933, який регулює організацію навчання та оцінювання знань працівників з питань захисту тварин на фермах та м'ясопереробних підприємствах. Вищі навчальні заклади можуть використовувати цей наказ для навчання суб'єктів господарювання з питань добробуту тварин.

<https://ips.ligazakon.net/document/re43027?an=10>

Університети та коледжі можуть на конкурсній основі отримати право на навчання працівників ферм та переробних заводів (підприємств) новим вимогам щодо добробуту тварин. Навчальні модулі та напращування, розроблені в рамках проєкту SuLAWe, можуть і

повинні стати основою для подання пропозицій від вищих навчальних закладів, що беруть участь у проєкті, щодо проведення навчання з питань добробуту тварин.

Сертифікати, видані за результатами навчання, будуть зареєстровані відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку ведення реєстру державних сертифікатів знань і навичок щодо дотримання вимог законодавства про захист тварин» від 27.12.2024 № 1520 і слугуватимуть фактичною основою для допуску працівників/підприємців до виконання своїх професійних обов'язків при роботі з тваринами.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1520-2024-%D0%BF#Text>

6. Проблеми галузевого розвитку

Значна частина перехідного періоду для впровадження європейських стандартів добробуту тварин збіглася з повномасштабним вторгненням російської федерації та війною, що спричинило критичні втрати та безпрецедентні виклики для галузі.

За розрахунками аналітиків Київської школи економіки у співпраці з Міністерством розвитку громад та територій, Міністерством економіки, іншими профільними міністерствами та Національним банком України, прямий військовий збиток агропромислового комплексу України у 2022-2024 роках оцінюється у 10,3 млрд доларів США. Приблизно 254 млн доларів США з зазначеної суми становлять збитки у тваринництві через загибель та вимушене забої тварин.

Окрім безпосередніх ризиків воєнного часу, цей період супроводжувався численними додатковими викликами: економічною та енергетичною кризами, епізоотичними ризиками, нестачею персоналу та обмеженим доступом до фінансових ресурсів.

З огляду на галузеві особливості утримання різних видів тварин, існують певні особливості впровадження принципів добробуту тварин у молочному, свинарському та птахівничому господарствах України.

Молочна промисловість

Адаптація українських молочних ферм до впровадження європейських вимог щодо добробуту тварин відбувається в абсолютно унікальних і дуже складних умовах. Головним викликом, поряд з усіма регуляторними питаннями, є виживання в умовах війни. Понад 100 молочних ферм в Україні розташовані в зоні бойових дій або були деокуповані, або зазнали дуже серйозних пошкоджень чи повного руйнування.

Водночас за роки повномасштабної війни молочна галузь продемонструвала рекордні показники зростання продуктивності корів (плюс 20%). Крім того, їй вдалося збільшити обсяг поставок молока на переробку на 6%. Варто зазначити, що 25% всього молока, що постачається на переробку, — це молоко, яке використовується для виробництва експортної продукції.

Наразі близько 60 українських молокопереробних заводів мають дозволи на експорт своєї продукції до Європейського Союзу. Це означає, що ті молочні ферми, які виробляють сире молоко для цих заводів, повинні пройти аудит Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів щонайменше двічі на рік, щоб переконатися, що вони відповідають вимогам гігієни молока та іншим вимогам ЄС, включаючи добробут тварин. Тобто велика кількість ферм, навіть в умовах війни, вже інвестувала значні кошти.

Однак велика кількість підприємств, особливо малих та середніх, мають труднощі з адаптацією своєї діяльності до нових вимог. Такі підприємства мають невеликі розміри та

низьку здатність залучати доступне фінансування. За оцінками Асоціації молочних виробників України (АВМ), близько 40% комерційного поголів'я корів в Україні утримується на підприємствах, які потребують реконструкції, модернізації або навіть повної перебудови для відповідності вимогам щодо добробуту тварин.

Основні проблемні питання, на яких необхідно зосередитися в процесі впровадження нових вимог щодо добробуту тварин у молочному тваринництві, можна підсумувати таким чином:

1. Залучення необхідних **інвестицій**.

Вважається, що молочне тваринництво має найменше проблем з благополуччям тварин, оскільки такі вимоги застосовуються лише до телят. Однак особливістю молочного тваринництва є те, що інвестиційна ємність є найвищою серед усіх галузей тваринництва, а термін окупності цих інвестицій є найдовшим – 7-8 років.

2. Нестача кваліфікованого **персоналу**.

Потреба в персоналі завжди була головним викликом для молочних підприємств, але повномасштабне вторгнення і мобілізація, вимушена міграція і загибель людей поглибили цю проблему і поставили питання про **навчання та перепідготовку співробітників**.

3. Важливим питанням є **тлумачення нових нормативних актів**. Необхідно проводити так звані «імітаційні аудити» щодо виконання вимог до добробуту тварин не тільки для інспекторів Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, а й для власників та персоналу молочних ферм. Потрібно запровадити єдине розуміння вимог кожного закону про добробут тварин, щоб і інспектори, і виробники розуміли їх однаково.

4. Необхідно запровадити **програми технічної підтримки** від наших партнерів, які вже пройшли цей процес впровадження вимог щодо добробуту тварин. Це може бути у формі освіти, навчання, інформаційних матеріалів тощо, щоб зробити процес трансформації якомога більш плавним.

5. Одним з головних аспектів є **фінансові механізми стимулювання/державна підтримка** шляхом запровадження прозорих фінансових інструментів для реструктуризації та модернізації підприємств (особливо малих, середніх та тих, що постраждали від війни).

За розрахунками АВМ, для реконструкції українських ферм відповідно до стандартів добробуту тварин потрібно до 10 млрд грн.

Галузь свинарства

Галузь свинарства України продовжує працювати над своїм лідерством у сфері добробуту тварин. Хоча добробут тварин у широкому розумінні вважається невід'ємною частиною ефективної системи виробництва, впровадження нормативних вимог останнім часом відбувається повільніше через специфічну динаміку ринку та загальну ситуацію в країні. До викликів війни та структурних змін на ринку доступ України до європейського ринку був обмежений через епізоотичну ситуацію, тоді як внутрішній споживчий попит на кращі стандарти добробуту тварин ще тільки формувався. Тому багато компаній не вважали за пріоритет значні інвестиції в добробут тварин, а для деяких з них впровадження європейських вимог щодо добробуту тварин все ще перебуває на початковій стадії.

Однак сучасні свинарські ферми вже давно почали інвестувати у створення належних умов для задоволення природних потреб тварин (відповідна температура, достатнє освітлення, якісний корм тощо). За таких умов тварини почуваються максимально комфортно, мають високий приріст ваги, а підприємства є прибутковими.

Для таких ферм важливо, щоб споживачі знали, що тварини утримуються там відповідно до найвищих стандартів, включаючи вимоги ЄС.

Водночас на ринку виробництва свинини працює близько 900 підприємств. Тим, хто має обмежений доступ до фінансування, **буде надзвичайно складно запровадити норми щодо добробуту свиней без фінансової підтримки**. Звичайно, потенційні можливості експорту м'яса можуть бути стимулом, але лише додатковим.

Якщо в перший рік війни втрати промислових племінних свиноматок оцінювалися в 10%, а зниження виробництва вітчизняної свинини — в 10-14%, то зараз втрати продовжують зростати. Найбільш показовим прикладом є Донецька область, яка до повномасштабного вторгнення була одним із трьох ключових регіонів за поголів'ям свиней і утворювала східний кластер розвитку промислового свинарства. За даними Державної служби статистики України, станом на 1 лютого 2025 року загальна кількість свиней в області становить менше 6 000 голів, порівняно з 410 000 на 1 лютого 2022 року — скорочення майже в 70 разів.

Втрати промислового поголів'я свиней протягом 2022-2025 років склали понад 715 000 голів. Кількість свинарських господарств зменшилася майже на третину — з 1300 сільськогосподарських підприємств, які утримували свиней на початку 2022 року, до 875 підприємств на початку 2025 року. Загальна кількість утримуваних свиней зменшилася майже на 1,1 млн голів. В результаті очікуване загальне виробництво свинини в 2025 році оцінюється приблизно в 600 000 тон туш, що на понад 17% менше, ніж у 2021 році.

У передвоєнний період проактивна частина промислових свинарських господарств почала заздалегідь готуватися до впровадження вимог щодо добробуту тварин. Однак, за експертними оцінками Асоціації свинарів України, лише близько 10% від загальної кількості діючих господарств повністю відповідають вимогам, тоді як рівень впровадження серед решти учасників ринку значно варіюється залежно від вимоги — від 35% до 90%.

Загальний обсяг фінансових інвестицій, необхідних для належного капітального ремонту та переобладнання існуючих ферм з метою дотримання стандартів добробуту тварин, становить приблизно 12 мільярдів гривень (близько 290 мільйонів доларів США за середнім курсом Національного банку України цього року). Водночас протягом останніх чотирьох років країна в цілому і свинарська галузь зокрема працювали в режимі виживання. Промислові свинарські ферми спрямовують свої обмежені фінансові ресурси не на інвестиції в розвиток, а на антикризові заходи в умовах високої турбулентності ринку, нестачі персоналу, зростання всіх статей виробничих витрат і підвищення епізоотичних ризиків (передусім через африканську чуму свиней). При цьому в Україні не було цільової державної фінансової підтримки для приведення виробничих потужностей у відповідність до європейських вимог щодо добробуту тварин, а державні програми підтримки тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції, які діяли в 2021 році з загальним фондом 1,15 млрд грн (трохи менше 28 млн доларів за середнім курсом НБУ цього року), були припинені з початку повномасштабного вторгнення. Таким чином, впровадження європейського законодавства про добробут тварин, яке набуде чинності у 2026 році, покладається виключно на самофінансування українських підприємств.

З огляду на відсутність програм фінансової підтримки для здійснення необхідних перетворень, ми пропонуємо диференційований підхід до термінів переходу на нові стандарти добробуту:

- для нових об'єктів, введених в експлуатацію 1 січня 2026 року або пізніше, та операторів, задіяних у виробничому ланцюжку експортної продукції, перехідні періоди залишаються без змін.

- для існуючих господарств перехідний період продовжується на чотири роки, до 2030 року, що дорівнює періоду дії воєнного стану в Україні.

Важливо зазначити, що Україна наразі не є експортером свинини до країн ЄС, тому таке відтермінування не призведе до створення преференційних умов для операторів, що працюють на ринках свинини Європейського Союзу.

Птахівництво

Птахівничий сектор ще не до кінця усвідомлює масштаб проблеми, з якою йому доведеться зіткнутися при інтеграції в сільськогосподарську систему ЄС.

Варто зазначити, що птахівники були першими серед усіх тваринницьких галузей, хто впровадив європейські практики. Ця робота триває вже більше 10 років на підприємствах, що експортують м'ясо птиці та яйця до Європейського Союзу.

Наразі близько 80% м'яса птиці в Україні виробляється промисловими підприємствами, які мають «єврономери», тобто мають дозвіл на експорт до ЄС. Сьогодні в країні налічується 15 птахофабрик з європейською акредитацією та чотири яйцепереробні заводи. Кількість таких операторів щороку зростає. Особливо цей процес прискорився в останні роки, коли європейський ринок став ключовим експортним ринком завдяки зручній логістиці, збільшенню споживання та високій купівельній спроможності населення.

Говорячи про забезпечення добробуту птиці, потрібно розділити виробництво м'яса та яєць.

Виробникам яєць буде дуже складно перейти на європейські вимоги. Сьогодні 70% кліткового обладнання, що використовується в Україні, не відповідає європейським вимогам і не може бути частково модернізовано. Його потрібно повністю демонтувати і замінити новими комплексами. За даними Української асоціації птахівників, вартість переобладнання птахофабрик з урахуванням скорочення поголів'я птиці після введення вимог до заплідненості повинна скласти близько 13 млрд грн.

У бройлерному виробництві ключовим аспектом є концентрація поголів'я, тобто загальна жива вага курей на одиницю площі. 80% м'яса птиці в Україні виробляється підприємствами, які відповідають європейським вимогам. Однак решта виробників повинні будуть зменшити щільність утримання птиці. За даними Української асоціації птахівників, для забезпечення обсягів виробництва на рівні 2024 року при впровадженні стандартів добробуту птиці необхідно буде інвестувати близько 4 млрд грн.

Основні проблемні питання, які необхідно врахувати під час трансформації птахівництва в напрямку впровадження нових вимог до добробуту птахів у птахівництві, є такими:

1. Вітчизняним виробникам слід запропонувати **економічні стимули**, щоб вони могли активніше впроваджувати нові вимоги до добробуту тварин.

Через військові дії птахівникам наразі складно знайти додаткові інвестиції для переобладнання виробничих потужностей. Тому для заохочення виробників слід запровадити програми державної підтримки

.Це можуть бути як цільові кредити, так і програми, що діяли раніше. Зокрема, можна говорити про програми відшкодування витрат на будівництво та реконструкцію приміщень. Без підтримки з боку держави та європейських партнерів буде складно впровадити нові норми щодо добробуту птиці, особливо для дрібних виробників, орієнтованих на внутрішній ринок.

Крім того, галузь повинна запровадити нові стандарти в умовах невизначеності щодо подальших військових операцій у країні, тобто інвестувати в період військових ризиків і нестачі персоналу. Через війну очікується досить повільний темп впровадження цих вимог. Швидкий перехід можливий після закінчення війни за умови наявності фінансових програм для переоснащення птахівничих підприємств та повної лібералізації торгівлі птахівничою продукцією з Європейським Союзом.

2. Повинно бути розуміння можливостей **експорту продукції**, в тому числі до ЄС.

Для країн ЄС торгівля повинна бути безмитною або квоти повинні бути значно збільшені, щоб навіть невеликий виробник мав додатковий стимул для модернізації своїх потужностей. Така ситуація спостерігалася в 2022 році, коли ЄС повністю скасував квоти. Тоді кількість компаній, які почали впроваджувати ці вимоги, зросла в геометричній прогресії.

3. Окрім фінансової складової та системи стимулювання, необхідно звернути увагу на **інституційний потенціал**, а саме на **підготовку фахівців**, які завтра будуть займатися щоденними процесами на виробничих об'єктах, але відповідно до нових вимог.

4. Птахівники повинні звернути увагу на **альтернативні системи утримання птиці**. Але на даний момент в Україні дуже мало фахівців, які працюють з альтернативними системами утримання птиці.

5. Реконструкцію пташників слід проводити з **урахуванням майбутніх тенденцій**. У 2026 році ЄС, ймовірно, прийме рішення про повну заборону кліткового обладнання в майбутньому. Тому Україні доведеться адаптуватися до нового законодавства, і немає сенсу поспішати купувати кліткове обладнання, якщо через кілька років воно буде заборонено.

Таким чином, загальний обсяг інвестицій для всієї птахівничої галузі, як яєчної, так і м'ясної, для відповідності європейським стандартам добробуту складе щонайменше 17 млрд грн.

Крім того, необхідно буде інвестувати в птахівничі площі, бійні, сортувальне обладнання, складські приміщення тощо. Очевидно, що будуть потрібні нові інфраструктурні об'єкти для переробки відходів, транспортування тощо. З огляду на вищезазначене, обсяг інвестицій, ймовірно, доведеться помножити на два.

Підсумовуючи фінансове питання щодо тваринництва, можна стверджувати, що, за загальними оцінками експертів, українська тваринницька галузь потребує 37-39 млрд грн інвестицій для впровадження стандартів добробуту тварин. З цієї суми 17 млрд грн припадає на птахівництво (у тому числі 13 млрд грн на яєчну та 4 млрд грн на м'ясну продукцію), 10-12 млрд грн — на свинарство та 10 млрд грн — на велику рогату худобу.

Як допоміжний маркетинговий інструмент для підтримки господарств, які впровадили певні стандарти добробуту тварин, доцільно **запровадити систему маркування** м'ясних продуктів, отриманих у різних системах утримання тварин з урахуванням добробуту тварин.

7. Моніторинг та оцінка

Державний контроль за дотриманням правил добробуту тварин здійснюватиметься територіальним органом компетентного органу - Державною службою України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (ДПСС).

Ще до початку повномасштабної війни Україна розробила Багаторічний національний план контролю (БНПК) та прийняла Закон України № 2042-VIII «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 2017 року. Відповідно до цього закону, ДПСС готує

«Річний звіт про стан виконання довгострокових і річних планів державного контролю» у спеціально розробленій формі (Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 2830 від 23 серпня 2024 року). Хоча ця форма набуде чинності 1 січня 2027 року, ДСБУХПС вже використовує її для підготовки своїх щорічних звітів.

Цей звіт містить інформацію про моніторинг дотримання законодавства про харчові продукти, корми, продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин. Розділ VI «**Добробут тварин**» звіту містить загальний висновок щодо досягнення стратегічних цілей; стан добробуту тварин під час утримання, транспортування та забою; аналіз виконання плану дій щодо добробуту тварин під час утримання, транспортування та забою; а також коментарі щодо невідповідностей, виявлених в результаті заходів державного контролю.

Кількість персоналу, залученого до реалізації політики добробуту тварин, наведено на малюнку 1.

Мал. 1. Кількість персоналу, необхідного для реалізації політики добробуту тварин

Джерело: доповідь О. Клименка на форумі в рамках проєкту SULAWE: «Стале тваринництво та добробут тварин: Україна 2025» (2 жовтня 2025 р.).

Слід зазначити, що рівень виконання законодавства про захист тварин можна достовірно оцінити лише під час планових перевірок. Через введення воєнного стану планові перевірки не проводяться (мораторій), тому на даний момент важко з упевненістю говорити про ефективність моніторингу та оцінки виконання законодавства.

Водночас позапланові перевірки повинні проводитися у відповідь на відповідні запити. В Україні переважна більшість запитів надходить від експортерів м'яса, молока та яєць до ЄС, які бажають або зобов'язані довести, що підприємства, які постачають їм сировину для переробки, відповідають стандартам ЄС. Такі підприємства вже виконують усі необхідні вимоги.

Загалом, нормативні акти щодо добробуту тварин під час утримання вже розроблені і набудуть чинності 1 січня 2026 року, а нормативні акти щодо добробуту тварин під час забою розроблені і набудуть чинності 1 березня 2026 року. Добробут тварин під час

транспортування регулюється постановою, яка на сьогодні є застарілою. Наразі готується новий наказ, який набуде чинності після 1 березня 2026 року.

Однак, доки діє режим воєнного стану, планові інспекції не проводитимуться.

Цей час активно використовується для підготовки підзаконних актів, навчання фахівців та інформування громадськості та суб'єктів господарювання про добробут тварин.

Міністерство економіки разом із Державною службою України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів працює над такими заходами.

1. Наразі Міністерство економіки працює над документом (наказом), який визначатиме **частоту перевірок** на основі рівнів ризику. Критерії визначення рівнів ризику включатимуть конкретні вимоги щодо добробуту тварин (наприклад, чи були виявлені порушення під час попередніх перевірок, чи були підтверджені скарги громадськості щодо порушень тощо). Кожен критерій визначатиме загальну кількість балів, які отримає ферма. На основі цих балів фермі буде присвоєно певний рівень ризику та визначено частоту перевірок (наприклад, підприємства з високим рівнем ризику будуть перевірятися 4 рази на рік тощо). Однак такий документ (наказ) ще не затверджено.

2. Для проведення перевірок інспектори повинні мати **контрольні листи** (протоколи перевірок). Кожен пункт і кожна вимога в такому контрольному листі повинні посилатися на відповідні накази. До 01.01.2026 року робота над формуванням контрольних листів повинна бути завершена і затверджена наказом Міністерства економіки. Контрольні питання в контрольних листах та варіанти відповідей повинні бути сформульовані так само, як і в наказі (наприклад, ТАК, НІ, НЕ ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ, НЕ ПЕРЕВІРЕНО).

3. Коли почнуться інспекції, інспектори повинні знати, як і за якими правилами їх проводити. З цією метою інспекторів навчають. **Спеціальні навчальні курси** вже розпочалися. Зокрема, 3-7 листопада 2025 року відбувся перший 5-денний навчальний курс для 13 інспекторів (майбутніх тренерів) з усієї України. Оскільки контрольні списки ще не розроблені, під час цього навчання використовувалися навчальні контрольні списки. Ці підготовлені тренери поїдуть у свої регіони і продовжать навчання інспекторів.

Мал. 2 Етапи підготовки фахівців з добробуту тварин

Джерело: доповідь О. Клименка на форумі в рамках проекту SULAWE: «Стале тваринництво та добробут тварин: Україна 2025» (2 жовтня 2025 р.).

Очевидно, що на даний момент не вистачає кваліфікованих фахівців. Тому ДПССКП планує проводити навчання як власного персоналу, так і операторів бізнесу відповідно до схеми, наведеної на малюнку 2.

Хоча ця робота ведеться з 2010 року, однак основні заходи заплановано на найближчі два роки.

Відповідно до законодавства, лише суб'єкти господарювання, які займаються забоєм тварин, повинні призначати відповідальну особу за добробут тварин на бойнях, потужність яких перевищує 5 000 голів великої рогатої худоби або 2 000 000 голів птиці, або 30 000 кролів на рік.

Такі заходи, з одного боку, формують законодавчу норму для інспектування (переліки контрольних питань), а з іншого боку, готують кваліфікований персонал, здатний проводити такі інспекції. Оскільки суб'єкти господарювання самостійно обирають методи забезпечення добробуту тварин на фермі, інспектор повинен вміти правильно оцінювати такі методи (наприклад, тип і розмір поїлок, приміщення для телят тощо).

Впровадження вищезазначеного дозволить успішно та «безболісно» реалізувати законодавство про добробут тварин для українських суб'єктів господарювання.

Додатки

- 1 <https://me.gov.ua/News/Detail/c3bf70b9-84df-4748-aa65-c44161cf3007?lang=uk-UA&title=TarasVisotskiiVziavUchastUForumistaliiRozvitokTvarinnitstvaTaBlagopoluchchiaTvarinUkraina2025->

Посилання

1. Капріле А., Пішон Е. Війна Росії проти України: вплив на глобальну продовольчу безпеку та реакція ЄС. Європейська служба парламентських досліджень (EPRS), PE 733.667 – вересень 2022.
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733667/EPRS_BRI\(2022\)733667_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733667/EPRS_BRI(2022)733667_EN.pdf)
2. Дойл Р., Кріппс А., Маррі А., Віланд Б., Вей Б., Ліндсей Б., Муньюс Гальярдо К., Ді Леонардо Ф., Хуан Х., Старк Дж., Кілінг Л., Санчес Майнар М., Меррідейл-Пантер М., Петр Р., Зафра С. Добробут тварин у виробництві та роботі: докази та потреба в діях. Рим, ФАО, 2025.
<https://doi.org/10.4060/cd6930en3>
3. Гайслер С., Вахмгофф Й., Лаппе А.-Л., Трауслен І. Добробут тварин у фокусі: результати опитування серед виробників поросят у Північній Німеччині щодо трансформації утримання свиноматок. *Züchtungskunde*, 97(2), С. 82–100, 2025.
<https://www.zuechtungskunde.de/archiv/tierwohl-im-fokus-ergebnisse-einer-umfrage-unter-ferkelerzeugern-in-norddeutschland-zum-transformationsprozess-der-sauenhaltung>
4. Гетья А., Матвеев М., Грищенко Н., Осбйер Е., Стааф Ларссон Б., Карлссон А., Ві Х., Замарацька Г., Кравченко О., Усенко С., Коціна І., Ансоне Л., Рибікаускас В., Халілова І., Маммадов А., Оджагі Дж., Арні Д., Лемінг Р., Карновале Ф. Ставлення споживачів і фермерів в Україні до добробуту тварин. Тези 1-ї Регіональної зустрічі Європейської федерації науки про тварин, №29 (2023), Нітра, Словаччина, С. 79.
5. Гетья А., Матвеев М., Грищенко Н., Осбйер Е., Стааф Ларссон Б., Карлссон А., Ві Х., Замарацька Г., Кравченко О., Усенко С., Коціна І., Ансоне Л., Рибікаускас В., Халілова І., Маммадов А., Оджагі Дж., Арні Д., Лемінг Р., Карновале Ф. Ставлення українських споживачів до добробуту тварин. Матеріали конференції «Сталий розвиток тваринництва та добробут тварин», Київ–Стокгольм, 2023, С. 8.
<https://nubip.edu.ua/node/121647>
6. Томашевич І., Багелка І., Чітек Й., Чандек-Потокар М., Джекіч І., Гетья А., Герреро Л., Іванова С., Кушец Г., Наков Д., Соловей Б., Стойка М., Сабо Ч., Тудореану Л., Вайлер У., Фонт-і-Фурнолс М. Ставлення та переконання споживачів Східної Європи щодо добробуту тварин. *Animals*, 2020, 10(7), 1220.
<https://doi.org/10.3390/ani100712207>
7. Замарацька Г., Маммадов А., Оджагі Дж., Гьокстер Т., Кравченко О., Грищенко Н., Матвеев М., Осбйер Е., Стааф Ларссон Б., Усенко С., Карлссон А., Ві Х., Коціна І., Ансоне Л., Рибікаускас В., Арні Д., Лемінг Р., Карновале Ф., Гетья А. Ставлення споживачів до добробуту тварин в Україні та Азербайджані. Матеріали 14-го

- Міжнародного симпозиуму «Сучасні тенденції у тваринництві», Белград, Сербія, 2023, С. 104–113.
<https://istocar.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/10/Proceedings-2023.pdf>
8. Матвеев М., Біла Л., Угнівенко А., Носевич Д., Геть А., Тясі Т. Л. Застосування алгоритмів інтелектуального аналізу даних для оцінки живої маси великої рогатої худоби української породи. *Applied Ecology and Environmental Research*, 23(2), С. 1853–1864, 2025.
http://dx.doi.org/10.15666/aeer/2302_185318649
 9. Рішення Європейської Комісії: C185/7, 2024/266, 2021/755.
 10. Директиви Ради ЄС: 98/58/EC, 2007/43/EC, 1999/74/EC, 2008/119/EC, 2008/120/EC; Директива Комісії 2002/4/EC.
 11. Рішення Ради ЄС: 19 червня 1978, 14 грудня 1992, 21 червня 2004, 16 травня 1988.
 12. Дорожня карта EFSA: проєкт *More Welfare* (2024).
<https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.2903/sp.efsa.2024.EN-856613>
 13. Стратегія ЄС щодо захисту та добробуту тварин 2012–2015.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0006>
 14. Регламенти ЄС: (EC) №1/2005, (EC) №1099/2009.
 15. Регламенти ЄС: (EU) 2023/372, (EU) 12023/842, (EC) 1255/97, (EU) 1523/2007; Рекомендація 008/120/EC.
 16. Регламенти ЄС: (EU) 2018/329, 2019/1685.
 17. Державна служба статистики України. 2025.
<http://www.ukrstat.gov.ua>
 18. Стрижак Т. А., Пархоменко Л. І., Шульга С. Р., Жуковська А. В. Промислова технологія виробництва свинини (Частина I, проєкт «SuLAWe», Україна). *Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми науки, освіти та суспільства»*. (12-14 червня, 2024) Роттердам, Нідерланди. Міжнародне наукове об'єднання. С. 12-14.
 19. WOAH – Всесвітня організація охорони здоров'я тварин Terrestrial Animal Health Code – збірник міжнародних стандартів щодо здоров'я наземних тварин. (2024).
https://www.woah.org/fileadmin/Home/eng/Health_standards/tahc/2024/en_index.htm
 20. Бублик О. **У воєнний рік частка продукції тваринництва в агровиробництві зросла до 21,8%** - *AgroTimes*.
<https://agrotimes.ua/tvarinnitstvo/u-2022-roczni-zroslo-chastka-produkciyi-tvarynnycztva-v-zagalnomu-agrovyrobnycztvi/> (дата звернення: 06.11.2025)
 21. Стрижак Т. А., Геть А. А. **Питання забезпечення високого рівня благополуччя свиней (проєкт «SuLAWe»)** Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні тенденції розвитку галузі тваринництва: світовий та національний виміри" (7 грудня 2023 р., м. Полтава, Україна), С.237-240.
 22. Стрижак Т. А., Пархоменко Л. І., Носов О. О. **Тваринництво в умовах повоєнних дій (проєкт «SuLAWe»)**. *Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні питання науки, освіти та суспільства»*. Tampere, Finland (7 лютого, 2024), С.:76-79.